

Základní složky biodiverzity tvoří ekosystémová, druhová a genetická (vnitrodruhová) rozmanitost. Zatímco pro účinnou ochranu prvních dvou úrovní existuje řada konkrétních doporučení v národních programech i na celoevropské úrovni, tak genetická diverzita byla až donedávna v ochraně přírody zcela ignorována. Tento obecně rozšířený fakt však může být velmi nebezpečný pro dlouhodobé přežívání druhů, protože právě rozmanitost genů umožňuje přizpůsobení měnícím se podmínkám prostředí. Obzvláště důležitá je v odpovědi na současné nároky v důsledku klimatických změn či šíření nových nemocí.

V roce 2010 byly na konferenci v japonském městě Nagoya definovány nové cíle ochrany světové biodiverzity, které by měly být dosaženy do roku 2020 (tzv. "Aichi Targets"). Jako třináctý cíl je pak explicitně definováno, že je nutné monitorovat genetickou rozmanitost jako nezbytnou součást světového přírodního bohatství a aktivně bránit jejímu poklesu vhodnými ochrannými opatřeními. Projekt 7. rámcového programu EU nazvaný 'ConGRESS' (*Conservation of Genetic Resources for Effective Species Survival*) si dává za cíl propojit úsilí vědeckých pracovníků, kteří studují genetickou variabilitu, a pracovníků ochrany přírody, kteří tyto poznatky aplikují v praxi.

Ústav biologie obratlovců AV ČR (ÚBO) je aktivním členem tohoto konsorcia a zároveň dlouhodobým propagátorem ochranné genetiky. V rámci projektu 'ConGRESS' proto zorganizoval dvě mezinárodní konference (25-27. ledna ve slovenském Zvolenu a 14.-16. března v maďarském Debrecíně), jejichž cílem bylo definovat současný stav poznání genetické variability volně žijících organismů ve střední a východní Evropě a zejména najít cesty, jak rostoucí objem vědeckých poznatků účinně použít v praktické ochraně ohrožených druhů. Více než sto dvacet účastníků obou setkání z České republiky, Slovenska, Polska, Ukrajiny, Chorvatska, Slovinska, Srbska, Maďarska, Rumunska a Bulharska se shodlo, že ochrana genetické diverzity je v jednotlivých zemích nedostatečná.

Doc. Josef Bryja z ÚBO, hlavní organizátor obou konferencí tvrdí: "Nyní je potřeba, aby ochranáři v úzké spolupráci s výzkumníky vytvořili akční plány, které by zajišťovaly ochranu a monitoring této části biologické rozmanitosti". Důležitost ochrany genetické diverzity potvrzují i další účastníci obou setkání. "Naším hlavním cílem je chránit naše druhy před narůstající ztrátou vhodných biotopů a před klimatickými změnami. Genetický monitoring k tomu může sloužit jako velmi vhodný a účinný nástroj," řekl dr. Dr. Zsolt Végvári, ochranář a zároveň vědecký pracovník z národního parku Hortobágy v Maďarsku. Dr. Katalin Pecsénye z University v Debrecíně, která spoluorganizovala březnovou konferenci dodala: "Karpatská oblast je extrémně bohatá na biodiverzitu, obzvláště ve srovnání se zbytkem Evropy. Náš úkol pro další generace je zabránit ztrátě tohoto bohatství. Genetické informace nám mohou pomoci nalézt nejohroženější oblasti či druhy. Bez genetické variability se populace mohou jen obtížně vyrovnávat se změnami prostředí, a proto musí genetické a ochranáři úzce spolupracovat. První kroky k této spolupráci byly učiněny již na tomto úspěšném workshopu a věřím, že další budou následovat."

V České republice je situace relativně optimistická, neboť v alespoň některých záchranných programech pro ohrožené druhy připravených Agenturou pro ochranu přírody a krajiny ČR, je zdůrazněna potřeba základního genetického výzkumu stávajících populací. Josef Bryja však dodává: "Přestože cena genetických analýz se snižuje a množství informací strmě roste, tak genetické přístupy stále nejsou v ochranných programech používány zcela rutinně. Navíc interpretace genetických výsledků není vždy

jednoduchá a prohloubení diskuze mezi vědci a ochranáři je tedy velmi potřebné. Jsem rád, že podobný názor zaznívá od většiny účastníků obou konferencí.”

Ochranáři by proto společně s vědci i politiky měli začít pracovat na vytvoření zcela nových místně specifických dokumentů, které by zajišťovaly výzkum a dlouhodobé sledování biologické rozmanitosti na úrovni genomů. Tyto informace mohou významně pomoci skloubit nároky na management krajiny vzhledem k rostoucím požadavkům obyvatel, a zároveň zabezpečit krásný a příjemný domov pro budoucí generace.

Kontakt: Doc. Mgr. Josef Bryja, Ph.D., Ústav biologie obratlovců AV ČR, v.v.i., Oddělení populační biologie, 675 02 Studenec 120; Tel: 568 422387, E-mail: bryja@brno.cas.cz